

Paweł Płusa

O badaniach nad akwizycją i nauczaniem-uczeniem się JO w ramach zespołu GRAL; inne podejścia i koncepcje

Groupe de Recherches sur l'Acquisition des Langues — GRAL powstała z inicjatywy Uniwersytetu Paryż VIII – Vincennes w 1979 r. Ta grupa badawcza składa się z wielu zespołów działających w ramach CNRS, tj. w Centre National de Recherches Scientifiques. Równocześnie zostały rozpoczęte badania podłużne nad akwizycją, w warunkach naturalnych, języków europejskich przez dorosłych emigrantów, wspierane przez Europejski Fundusz Naukowy.

Także w tym okresie czasu powstała w sposób nieformalny Europejska Sieć Laboratoriów uniwersyteckich specjalizujących się w tych badaniach, skupiająca początkowo: Uniwersytet Prowansalski, uczelnie w Bazylei, Berlinie, Bielefeld, Lozannie, Lyonie, Neuchatel, Paryżu V, Paryżu VIII, innych. Ta sieć, której językiem konferencyjnym jest francuski, organizuje zamknięte seminaria specjalizacyjne, lokalne lub regionalne.

Przedmiotem naszego zainteresowania będzie działalność grupy badawczej GRAL, która od 1979 roku organizuje kolokwia międzynarodowe, publikując wygłoszone referaty w formie tzw. Actes lub w czasopiśmie naukowym „Encrages”. Po otrzymaniu informacji bibliograficznych z CIEP – BELC w Sèvres pod Paryżem postanowiliśmy zaprezentować wybrane poglądy, opinie, rezultaty badań opracowane na podstawie szczegółowej lektury referatów wygłoszonych na VIII Międzynarodowym Kolokwium poświęconym akwizycji języka obcego.

Kolokwium to odbyło się w maju 1991 roku w Grenoble, gdzie ponad dwustu uczestników wysłuchało sześćdziesiąt referatów. Materiały tego kolokwium zostały opublikowane w formie książkowej przez Laboratoire de Linguistique et de Didactique des Langues Etrangères et Maternelles w Uniwersytecie Stendhal Grenoble III.

Naszym zdaniem tematyka tej imprezy naukowej może być uważana za reprezentatywną ze względu na pragmatyczny charakter poglądów i prezentowanych wyników badań. Przedstawione komunikaty i referaty zostały uporządkowane w pięciu nurtach tematycznych zatytułowanych następująco:

1. Interaction et acquisition / apprentissage: aspects culturels
2. Interaction et acquisition / apprentissage: aspects psycholinguistique et cognitifs.

3. Sociolinguistique et didactique des langues.
4. Métalangage et grammaticalisation.
5. Acquisition / apprentissage de la compétence discursive écrite.

Interesujące wyniki badań w zakresie akwizycji markerów interaktywnych i postępowania interakcyjnego przedstawiła w studium porównawczym Héléna Fantl reprezentująca GRAL-MS-Paris. Badając akwizycję kompetencji argumentatywnej, analizowała interakcje za pomocą narzędzi stosowanych w analizowaniu pragmatycznym konwersacji, opracowanych przez zespół genewski. Jej zdaniem u mówców nie będących rodowitymi posiadaczami języka, w którym się komunikują, strategia interakcyjna współdziała ze strategią akwizycji.

Sylvie Guillaumont z Uniwersytetu w Besançon jest przekonana, że podejście komunikatywne interaktywne powinno gwarantować prawidłowy przebieg akwizycji języka obcego w toku wypowiedzi na zajęciach lekcyjnych. Interakcje językowe pomiędzy animatorem a uczącymi się oraz między samymi uczącymi się są podstawą nauczania interaktywnego.

Bernard Py z Uniwersytetu w Neuchatel zwraca naszą uwagę na prace Piageta, według których różnice między akwizycją L1 i L2 nie zachodzą na poziomie procesów podstawowych, lecz w ramach strategii nabywania informacji językowych i w toku rozwiązywania problemów komunikacyjnych.

Istotną rolę odgrywają tutaj zmienne odnoszące się do środowiska społecznego; także uwarunkowania instytucjonalne i indywidualne.

Zdaniem autora znaczny wkład do rozwoju lingwistyki akwizycji mieli Vygotsky i Bruner, formułując tezę, według której interakcje między rodowitymi posiadaczami języka i uczącymi się nie stanowią jedynej możliwości naturalnego przyswajania języka, lecz są jedną z wielu takich możliwości. To przyswajanie języka drugiego, obcego nie przebiega w sposób identyczny jak przyswajanie języka ojczystego.

Monique Alles-Jardel z Uniwersytetu w Aix en Provence podkreśla wkład psychologii do badań nad akwizycją językową. Sygnalizuje, że psycholingwiści są przekonani o znacznym wpływie czterech czynników na rozwój języka u mówcy-słuchacza: rozwój kognitywny, czyli intelektualny, wrodzone zdolności językowe, specyficzne właściwości nabywanego języka, aktywność społeczna.

Znajomość języka przyczynia się do rozwoju intelektualnego, a w szczególności dla dziecka jest instrumentem poznania. Według Monique Alles-Jardel mechanizm akwizycji języka ma miejsce w toku interakcji, w których uczestniczy dziecko. Poprzez komunikację dziecko buduje swój język i jego struktury, stosując równocześnie funkcję pragmatyczną i funkcję semiotyczną.

Zwraca się uwagę na fakt wprowadzenia pojęcia strategii komunikacyjnej, żeby zdać sobie sprawę z istnienia wypowiedzi językowych w sytuacjach, w których ma miejsce znaczna różnica między umiejętnościami językowymi uczących się, ich możliwościami wypowiedzianymi a ich potrzebami komunikacyjnymi. Rozwiązanie problemów komunikowania się może polegać na stosowaniu strategii reformułowania, wyjaśniania, akceptowania, prowadzącymi do zrealizowania celu komunikacyjnego. W toku uczenia się języka obcego uczący się stosują kompetencje komunikacyjne i konwersacyjne.

Stąd ważny jest rodzaj działań i tzw. sieć interakcji, w której przebiega to uczenie się.

Inge Bartning z Uniwersytetu w Sztokholmie prowadziła badania nad akwizycją języka francuskiego jako obcego. Zaplanowano badania podłużne, czyli rozłożone

w czasie, dla ustalenia charakterystycznych cech składni i morfologii w tekstach uczących się oraz dla zaobserwowania ich strategii interakcyjnych. Autorka przedstawia szczegółową typologię działań interakcyjnych.

Daniel Coste z Uniwersytetu w Genewie przypomina, że pierwsze kolokwium o akwizycji organizowane w Vincennes w 1979 odbywało się jako konferencja lingwistyki stosowanej. Po 1985 roku dydaktyka języków obcych staje się samodzielną dziedziną. Pojawia się nowa dziedzina wiedzy językoznawczej, nowe pole badawcze w zakresie akwizycji, które zaczyna interesować wielu badaczy. Autor podkreśla, że w latach 70. i 80. można odnaleźć w bardzo wielu pracach dotyczących akwizycji poglądy, według którego akwerent znajdujący się w sytuacji naturalnej komunikacji językowej uczestniczy w procesie akwizycji. Uważano także, że uczący się języka obcego w warunkach autentycznej komunikacji nie omieszkają przyswoić sobie autentyczne zachowania, tj. nawyki językowe.

J.P. Narcy z Uniwersytetu technologicznego w Compiègne, powołując się na opinie Gaonac'h, sądzi, że decydującą rolę w procesie uczenia się języka obcego odgrywają czynności konceptualizacyjne. Jego zdaniem nauczyciel języka obcego powinien uwrażliwiać uczących się na popełnione błędy i przede wszystkim interweniować i oddziaływać na całość procesu produkcji językowej.

Autor przedstawia interesujące sprawozdanie z przeprowadzonego eksperymentu badawczego według starannie opracowanego schematu.

Bernard Py z Uniwersytetu w Neuchatel w pracy zbiorowej pod redakcją D. Coste'a potwierdza ukonstytuowanie się lingwistyki akwizycji, która, będąc zawartą w ramach lingwistyki stosowanej, bierze pod uwagę warunki społeczne, w których język odgrywa ważną rolę. Lingwistyka akwizycji posługuje się metodami badawczymi współczesnej lingwistyki. Autor formułuje pojęcie akwizycji jako spontaniczny, naturalny i autonomiczny rozwój umiejętności w L2. Natomiast uczenie się traktuje jako sztuczne konstruowanie poddawane zewnętrznym utrudnieniom. Rola nauczającego nie polegałaby na kierowaniu procesem akwizycji, lecz na tworzeniu warunków dla naturalnego rozwoju językowego uczącego się. B. Py jest przekonany, że nie ma akwizycji bez uczenia się.

Akwizycja mająca miejsce w środowisku naturalnym uwarunkowana jest posiadaniem pewnej kompetencji lingwistycznej, umożliwiającej identyfikowanie konieczności formułowania lub interpretowania wypowiedzi.

Studiowanie literatury dotyczącej problematyki akwizycji skłania nas do zwrócenia uwagi na inne podejścia i koncepcje poddawane ocenie przez glottodydaktyków. Możemy uważać, że akwizycja to wejście w posiadanie, nabywanie, przyswajanie języka pierwszego lub innych, docelowych. Natomiast akwerentem jest ten, który przyswaja sobie język. Zatem spróbujmy sięgnąć do opinii językoznawców, którzy wielokrotnie formułowali pojęcie akwizycji. T.D. Terrell w artykule zatytułowanym: „L'acquisition dans l'approche naturelle: les concepts de liaison / accès” (W: E.L.A., nr 77, 1990) podaje następującą definicję: „L'acquisition est le processus qui conduirait à des connaissances subconscientes sur la langue, à l'intuition de ce qui est correct, tandis que le produit de l'apprentissage serait le résultat de l'attention consciente à une partie de la langue cible” (s. 65). Autor przytacza opinię Krashena o warunkach koniecznych do przebiegu akwizycji: „... l'acquisition a lieu toutes les fois que l'on présente à l'apprenant des données d'entrée (input) compréhensibles dans la langue cible” (s. 65). Terrell ponownie wraca do nieco szerszego zdefiniowania pojęcia akwizycji na str. 66: „je

définie l'acquisition d'une forme de la langue cible comme le processus menant à la capacité de comprendre et de produire correctement cette forme dans un contexte communicatif. Je considère qu'une forme n'est acquise que lorsqu'elle peut être à la fois comprise et produite." Autor proponuje trzy etapy akwizycji dla początkujących: „la compréhension (pré-production), les premières productions orales (réponses comportant un seul mot) et les débuts du discours (production de phrases) (s. 67).

Zbieżną opinię o akwizycji reprezentuje E. Van Der Linden w artykule zatytułowanym: „Fossilisation contre emploi du moniteur: étude d'un cas”, ITL, Review of applied linguistics 1995. Jej zdaniem: „L'acquisition par contre n'est pas un processus conscient: par l'exposition volontaire ou involontaire de la langue cible telle qu'elle est produite par des locuteurs natifs, l'apprenant acquiert inconsciemment une grande partie de cette langue. Ne devient automatique que ce qui est acquis, et non ce qui est appris (s. 3).

Według F. Gruczy akwizycja języka polega na jego rekonstrukcji, następnie magazynowaniu i sprawnościowym przekształcaniu dokonanych rekonstrukcji.

Zwracamy uwagę na fakt, że akwizycja odbywa się w pewnym układzie glottodydaktycznym i także w układzie komunikacji językowej. Aktualna tendencja podejścia komunikatywnego w glottodydaktyce może sugerować dokonanie przeglądu propozycji modeli układów komunikacji językowej sformułowanych przez glottodydaktyków. Powinniśmy wziąć pod uwagę:

- Model językowego komunikowania się F. Gruczy (Podstawy teorii informacji, PTN, Biuletyn Fonograficzny, VII 1965, s. 25 – 40),
- Model komunikacji językowej z transpozycją kodów A. Szulca (Lingwistyczne podstawy programowania języka, PZWS, Warszawa 1971),
- Rozszerzony układ komunikacji językowej L. Zabrockiego (Cybernetyczny układ komunikacji językowej, Logopedia, 1968),
- Model komunikacji Peytard-Genouvrier zawierający trzy typy: konwersacyjny, rozgłoszeniowy, częściowego porozumienia;
- Model koncentryczny kształcenia językowego L.A. Jakobovits'a.

Naszym zdaniem warunki akwizycji zgodne z podejściem komunikatywnym powinien najlepiej spełniać model koncentryczny.

Kolejne pytanie, jakie możemy sobie postawić, jest następujące: Czy zagadnienie akwizycji powinniśmy wyłącznie wiązać z poglądami S. Krashena? Można sądzić, że nie tylko, ponieważ inne podejścia i koncepcje utożsamiane z nauczaniem – uczeniem się zawierają pewne elementy sygnalizujące próby wyjaśnienia procesu akwizycji lub zorientowania procesu glottodydaktycznego na akwizycję. I tak:

- Bloomfield, zwolennik teorii lingwistycznej, zalecał nauczanie języka w naturalnych, autentycznych sytuacjach komunikacyjnych;
- Fries, twórca audiolingwalnej teorii opanowania języka, proponował, aby języka uczyć w takich okolicznościach, w jakich uczeń będzie tego języka używał;
- Palmer podkreślał, że język jest zjawiskiem społecznym, jest zachowaniem nabytym i dzielonym ze wspólnotą językową;
- Łanda, Günther, Lewicki, Zabrocki, Szczodrowski, zwolennicy matematyczno-cybernetycznej teorii przyswajania języka, sądzą, że ośrodek językowy w mózgu to centralny węzeł transformacyjny, który nie magazynuje tekstów ani zdań, magazynuje treści zdań i tekstów.

Propagatorzy teorii neurolingwistycznej podkreślają, że podczas przyswajania języka funkcjonują mechanizmy percepcji, uwagi, pamięci, kreatywności językowego,

motywacji. Nieprawidłowe funkcjonowanie ww. mechanizmów jest źródłem niepowodzeń w nauce języka; rozumienie języka to również akt twórczy, to tworzenie tekstu własnego w mowie wewnętrznej na kanwie tekstu cudzego mówionego lub pisanego, na kanwie tekstu, który odbiorca informacji słyszy lub czyta. Proces przyswajania języka rozpoczyna się od percepcji.

Współczesne hipotezy i teorie akwizycji języków sformułował W. Klein w pracy zatytułowanej: „L'acquisition de la langue étrangère”. Przytacza on następujące poglądy naukowo-badawcze:

L'hypothèse de l'identité — cette hypothèse affirme qu'il est indifférent pour l'acquisition qu'une première langue ait déjà été acquise: la langue étrangère et la langue maternelle suivent les mêmes principes.

L'hypothèse contrastive: — selon cette hypothèse l'acquisition d'une seconde langue est déterminée par les structures de la langue que l'on possède déjà.

L'hypothèse de Bickerton — selon le bioprogramme linguistique, tous les types de processus d'acquisition sont guidés par un programme neurophysiologique cablé.

La théorie du contrôle de Krashen — elle s'occupe essentiellement des relations entre acquisition spontanée et acquisition guidée; elle n'est qu'une hypothèse sur la façon dont l'acquisition peut être éventuellement influencée.

Les théories des lectures d'apprenants — tout lecteur d'apprenant possède à côté d'éléments instables une systématisme interne; l'acquisition d'une langue prise dans son ensemble peut être vue comme une suite de transitions entre un état de langue d'apprenant et un autre état de langue, et ces transitions possèdent une certaine systématisme.

La théorie de la pidginisation — c'est l'acquisition linguistique dans des conditions où l'exposition à la langue est restreinte ou, si l'exposition est suffisante, où la saisie des données linguistiques est fortement réduite à cause de facteurs socio-affectifs.

Uważa się, że akwerent wchodzi w posiadanie języka poprzez stosowanie, wypracowanie pewnych strategii lub zachowań, tj. postaw. Opinie są podzielone. Proponuje się, aby strategie interakcji i strategie komunikacji wiązać z akwizycją. Możemy tutaj wskazać dwie publikacje zorientowane na omawianą przez nas problematykę; a mianowicie: Komunikacja w klasie szkolnej, H. Komorowskiej (Wyd. UW 1992) oraz Problemy i paradoksy komunikacji w klasie (Neofilolog nr 6 / 93).

Natomiast A. Coianiz z Uniwersytetu w Montpellier (W: Travaux de didactique nr 8) w odniesieniu do akwizycji odrzuca termin „strategia”, stawiając pytanie:

Dlaczego postawy (zachowania), a nie strategie?

„Les comportements des apprenants face à l'obstacle ou au donné ne constituent pas tous des stratégies: le blocage, le mutisme, le renoncement à la réalisation du projet expressif ne sauraient être qualifiés de stratégies, conçues comme organisations de comportements langagiers” (s. 77).

Naszym zdaniem autorka uzasadnia tę opinię w sposób przekonywujący.

Bibliografia

- Acquisition et enseignement / apprentissage des langues. Actes du VIII e Colloque International „Acquisition d'une langue étrangère: perspectives et recherches”. LIDILEM — 1992, Université Stendhal — Grenoble III.
- Krashen S., Terrell T., The natural approach acquisition in the classroom. Prentice Hall / Londres / Grande Bretagne 1998 (rééd. De 1983).